

НЕУСОГЛАСЕНА СУДСКА ПРАКСА КАКО ЕЛЕМЕНТ НА ПРАВНА НЕСИГУРНОСТ НИЗ ПРАКСАТА НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

**Анализа: Неусогласена судска
пракса како елемент
на правна несигурност
низ праксата на Европскиот
суд за човекови права**

Публикацијата е изготвена со средства од заедничката програма на Европската унија и на Советот на Европа. Содржината на публикацијата не го одразува официјалното гледиште на Европската Унија и на Советот на Европа.

Сите права се задржани. Ниту еден дел од публикацијата не смее да се преведува, репродуцира или пренесува, во кој било облик или со кое било средство, електронско (ЦД-ром, Интернет, итн.) или механичко, вклучително и фотокопирање, снимање или каков било систем за складирање или повлекување на податоци, без претходно писмено одобрение од Директоратот за комуникации (F-67075 Стразбург Цедекс или publishing@coe.int).

Публикацијата е издадена во рамките на проектот: Зајакнување на капацитетите на судството за заштита на човековите права и борба против нечовечно и понижувачко постапување и против неказниност „CAPI“- Програма „Хоризонтален инструмент“ за Западен Балкан и Турција

Печатење, дизајн и дизајн на корица
ТРИКОМ МК Дооел

Публикувано од Советот на Европа
F-67075 Strasbourg Cedex

www.coe.int

© Совет на Европа, мај 2018

СОДРЖИНА

1.	Општи поимања на правната сигурност во праксата на Европскиот суд за човекови права.....	3
2.	Неусогласена домашна судска пракса како елемент на правна (не)сигурност.....	3
3.	Компаративни искуства.....	6
4.	Романија.....	6
5.	Република Хрватска.....	8
6.	Република Србија.....	8
7.	Домашна правна рамка.....	9
8.	Македонски предмети одлучени од ЕСЧП.....	12
9.	Заклучоци.....	19
10.	Препораки.....	20

Општи поимања на правната сигурност во праксата на Европскиот суд за човекови права

Принципот на правна сигурност е имплицитно содржан во сите членови на Конвенцијата и претставува еден од фундаменталните аспекти на владеењето на правото. Согласно начелата изразени во прецедентното право на Европски суд за човекови права (ЕСЧП) државите се должни да спречат идни повреди слични на оние кои Судот веќе ги утврдил во своите пресуди и при тоа домашните судови имаат обврска во согласност со уставниот поредок и со принципот на правна сигурност, да обезбедат целосен ефект на стандардите предвидени со Конвенцијата и тоа на начинот на кој што се тие толкувани од страна на Судот.¹

Дополнително, и самиот ЕСЧП во своите пресуди истакнува дека иако не е формално обврзан да ги следи своите претходни пресуди, во интерес на правната сигурност, предвидливост и еднаквост пред законот е да не отстапува, без соодветно образложение од одлуките донесени во претходни предмети, при тоа имајќи предвид дека Конвенцијата е систем за заштита на човековите права и дека мора се следат промените и секој новонастанат консензус помеѓу државите потписнички.²

¹*Fabris против Франција*[ГСС], бр. 16574/08, 7 февруари 2013

²*Cossey против Обединетото Кралство*, пресуда од 27 септември 1990 година, Series A no. 184, стр. 14, параграф 35

Неусогласена домашна судска пракса како елемент на правна (не)сигурност

ЕСЧП не е суд од трета или четврта инстанца кој би оценувал дали е погрешно утврдена фактичката состојба или е погрешно применето домашното право. Исто така, ЕСЧП освен во случај на очигледна арбитрерност, нема функција да споредува различни одлуки на домашни судови, дури ни кога се работи за слични постапки, затоа што независноста на тие судови мора да биде почитувана (*Adamsons против Латвија*, бр. 3669/03, 24 јуни 2008 година).

Постоењето на спротивставени одлуки на домашни судови, па дури во рамките на еден суд не е невообичаена појава и од гледна точка на ЕСЧП тоа само по себе не претставува повреда на Конвенцијата. Понатаму, Конвенцијата не гарантира право на усогласена судска пракса.³ Дополнително, ЕСЧП истакнал во еден од македонските предмети дека развојот на судската пракса, сам по себе не е спротивен на правилното правораздавање, затоа што отсуството на динамичен и еволутивен пристап би водел до ризик од попречување на реформи или подобрување на судската пракса.⁴

Во предметот *Nejdet Şahin and Perihan Şahin против Турција* ([ГСС], бр. 13279/05, 20 октомври 2011 година) ЕСЧП појаснува дека толкувањето на законските одредби, одлучувањето кој закон и под кои услови е применлив, е дел од работата на домашните судови.

³*Unédic против Франција*, бр. 20153/04, 18 декември 2008 година

⁴*Атанасовски*, бр. 36815/03, 14 јануари 2010 година

Според Судот, може два суда, секој во својата јурисдикција, разгледувајќи различни предмети да дојдат до дивергентни, но сепак рационални и образложени заклучоци во поглед на истото правно прашање и за слична фактичка состојба. Од аспект на ЕСЧП таквите разлики може да бидат прифатливи доколку домашниот правен систем има капацитет да ги апсорбира Судотнагласува дека не е суд од трета или четврта инстанца и дека не е негова задача да преразгледува одлуки на домашните судови во поглед на толкувањето на законските одредби и неусогласеностите кои од тоа може да произлезат, ниту пак неговата улога е да интервенира само затоа што постојат спротивставени судски одлуки. За Судот, од аспект на член 6 неговата улога е ограничена на предмети каде спорната одлука е очигледно арбитражна.

Во јуриспруденцијата на ЕСЧП, следниве критериуми се земаат предвид при испитување дали неусогласената домашна судска пракса води до повреда на член 6 од Конвенцијата:

- Дали има длабоки и долготрајни разлики [*“profound and long-standing differences”*] во домашната судска пракса;
- Дали домашното право предвидува механизам за надминување на тие разлики;
- Дали во конкретниот случај тој механизам бил применет и доколку е применет, какви биле ефектите.⁵

⁵*NejdetSahin and PerihanSahin*

При тоа, неусогласеноста на судската пракса може да биде во рамките на Врховниот суд⁶, во рамките на еден ист апелационен суд⁷ или различни окружни судови кои одлучуваат како последна инстанца⁸ или помеѓу редовни и специјализирани судови кои одлучуваат за истото прашање⁹. Исто така, предметите поврзани со неусогласена судска пракса може да се однесуваат на прашања од општа важност за целото општество, како што е неусогласената пракса во процесот на денационализација во предметот *Tudor Tudor против Романија*, но и на јасно дефинирана категорија на лица, *Ștefăniță и други против Романија*.

Во поголем број од предметите, ЕСЧП анализира наводи за неусогласена судска пракса од аспект на член 6, меѓутоа исто така Судот има одлучено и дека кога очигледно неусогласени одлуки влијаат врз правото на мирно уживање на сопственоста и кога не е дадено основано образложение за неусогласеноста на домашните одлуки, таквото вмешување не може да се смета за законито во смисла на член 1 од Протокол бр. 1. Ова, од причина што што такви одлуки водат до неусогласена судска пракса поради која поединците не можат да ги предвидат последиците од своите- дејствија. Така, на пример, во предметот *Брезовец против Хрватска*,¹⁰ ЕСЧП истакнал дека и пресудите на редовните судови и одлуката на Уставниот суд биле спротивни на претходната судска пракса во слични предмети. При тоа, ЕСЧП особено се осврнал на фактот дека при одбивањето

⁶*Jordan Jordanov и други против Бугарија*, бр. 23530/02, 2 јули 2009 година

⁷*Tudor Tudor против Романија*, бр. 21911/03, 24 март 2009 година

⁸*Ștefăniță и други против Романија*, бр. 38155/02, 2 ноември 2010 година

⁹Види погоре 3

¹⁰*Брезовец против Хрватска*, бр. 13488/07, 29 март 2011 година

на уставната жалба на жалителот, Уставниот суд не се обидел да направи разлика помеѓу предметот на жалителот и негови претходни одлуки во други предмети, ниту пак искажал намера да отстапи од начинот на кој дотогаш го толкувал релевантниот закон. Понатаму, Владата не доставила релевантни одлуки кои би давале индикација за промена во праксата на Уставниот суд или на друг начин би му овозможиле на Судот да утврди зошто предметот на жалителот бил одлучен поинаку. Судот заклучил дека не може да се утврди дали во предметот на жалителот Уставниот суд едноставно ја занемарил својата претходна јуриспруденција или свесно отстапил од неа, и доколку е тоа така, од кои причини. ЕСЧП одлучил дека повикувајќи се на постоечката пракса на Уставниот суд, жалителот можел основано да очекува неговото барање за купување на конкретниот стан биде уважено. Оттука, вмешувањето било спротивно со принципот на законитост и Судот во овој случај нашол повреда на членот 1 од Протокол бр. 1.

Компаративни искуства

Одлуките донесени во предмети против Романија, Хрватска и Србија може да послужат како пример како Судот цени дали има разлики во судската пракса и дали се од таква природа и обем да водат кон правна несигурност, како и какви треба да бидат механизмите за унификација на судската пракса и ефектите од нивна примена.

Романија

Ștefăniță и други против Романија

Предметот се однесува на право на надоместок на лица кои биле отпуштени од различни оддели на иста компанија. Тужбените барања за надоместок на жалителите биле одбиени, иако право на исплата на таков надоместок било прифатено на лица во слична ситуација со правосилни пресуди на различни окружни судови. Според ЕСЧП овие елементи укажувале на неусогласен пристап на домашните судови при толкувањето на условите предвидени во закон за доделување на надоместок и покрај слична фактичка состојба, кој довел до несигурност во одлучувањето по слични тужбени барања.

Што се однесува на прашањето на постоење на механизам за разрешување на неусогласеноста на домашната судска пракса, Во конкретниот случај последна инстанца биле окружните судови, и не постоела правна можност Врховниот суд за интервенира. Понатаму, жалителите побарале Државниот правобранител да поднесе вонреден правен лек, но нивните барања биле одбиени. Истовремено, барањето на други тужители било прифатено и довело до позитивен исход во нивниот случај. Сепак, одлуката донесена од Врховниот суд по вонреден правен лек се однесувала на конкретната примена на правото во тој поединечен случај и не била наменета за надминување на неусогласена судска пракса. Дотолку повеќе што ЕСЧП во претходен случај посочил дека фактот што интервенцијата на Врховниот суд е можна само преку вонреден правен лек бил спротивен со принципот на правна сигурност. Судот

заклучил дека во отсуство на лек со кој би се надминала неусогласеноста во домашната судска пракса, неконзистентното пресудување на тужбени барања на многу лица во слична ситуација довело до правна несигурност, којашто понатаму сигурно ја намалило довербата на јавноста во судството, а која доверба е една од суштинските компоненти на една држава заснована на владеешето на правото. Таквата правна несигурност им оневозможила на жалителите да имаат правично судење и затоа имало повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата.

Lupeni Greek Catholic Parish и други против Романија, бр. 76943/11, 29 ноември 2016 година

Во конкретниот случај имало спротивставена судска пракса на Високиот суд, која се одразувала и врз праксата на пониските судови кои исто така носеле контрадикторни одлуки. ЕСЧП нагласил дека во периодот од 2007 до 2012 година Високиот суд носел дијаметрално спротивни пресуди. Таквите флукуации во судската пракса не можело да се ценат како вообичаен развој на судската пракса кој е карактеристика на секој правосуден систем, особено што Високиот суд ја менувал својата позиција и што во 2011 и 2012 година објавил неколку контрадикторни пресуди. Таа пракса се рефлектирала и врз пониските судови кои исто така носеле спротивставени одлуки. Голем број парохии на грчката Католичка црква биле засегнати од различниот пристап на домашните судови при толкувањето на применливото право и пристапот до суд на парохииите. Ваквата состојба можела да создаде

правна несигурност. За ЕСЧП, ваквата состојба била одраз на длабоки и долготрајни разлики во домашната пракса. Во однос на прашањето за постоење на механизам за усогласување на судската пракса, Судот потсетил дека во претходна пресуда (*Albi и други против Романија*) оценил дека романскиот правен систем има механизам за усогласување, имено и обвинителите и советите на апелационите судови можеле да побараат Високиот суд да даде насоки за толкување на одредби на домашни закони, а Високиот суд можел со правно задолжителна одлука да ја хармонизира праксата. Исто, така постоела можност да се донесе одредба за разјаснување на правното прашање.

Според ЕСЧП, во овој случај таквите можности не биле искористени. Дополнително, во случајот правната несигурност се појавила во праксата на Високиот суд и се одразувала на пониските судови. ЕСЧП заклучил дека соодветниот механизам за надминување на правната несигурност не бил употребен и дека следствено има повреда на член 6 од Конвенцијата.

Република Србија

Станковиќ и Трајковиќ против Србија, бр. 37194/08 и 37260/08, 22 декември 2015 година

Жалителите истакнале дека во периодот од 26 декември 2006 до 10 јуни 2010 година, нивните случаи биле единствените во кои домашните судови не одлучиле во полза на тужителите. Во сите останати случаи судовите ги прифатиле тужбените барања со образложение дека српските власти биле одговорни за животот и

безбедноста на сите лица кои живееле на Косово до трансферот на ефективна контрола на КФОР во релевантните општини. Единствен исклучок била пресудата на Врховниот касационен суд Рев. 1540/10 од 10 март 2010 година, но дури и тој предмет бил одлучен во полза на тужителите, иако до тоа дошло по интервенција на Уставниот суд. Според ЕСЧП иако ваквата состојба била неповолна за жалителите, сепак укажувала дека судската пракса на домашните судови била во принцип усогласена, а определени отстапувања помеѓу различни судови, па дури и во рамките на еден суд не претставувале сами по себе кршење на Конвенцијата. Понатаму, не можело да се цени дека образложението на домашните судови во предметите на жалителите било арбитражно. Имено, општинските и окружните судови утврдиле дека државата не можела да биде одговорна, затоа што од 9 јуни 1999 година КФОР требало да ја гарантира безбедноста на сите граѓани на Косово. Иако ваквиот пристап бил во спротивност со ставовите на домашните судови во слични предмети, сепак тој не бил неодржлив, особено на на прилично неразјаснетите домашни и меѓународни правни одредби кои требало да се толкуваат. Оттука, ЕСЧП заклучил дека нема „длабоки и долготрајни разлики“ [“*profound and long-standing differences*”] во домашната судска пракса, ниту пак судска несигурност во периодот за кој станува збор. Судот заклучил дека нема повреда на член 6, став 1 од Конвенцијата.

Република Хрватска

Лукежиќ против Хрватска, бр.24660/07, 10 септември 2013 година

Во предметот жалителот се жалел на неусогласена судска пракса на Уставниот суд, имено дека уставната жалба на друг државен службеник бил усвоена, но во неговиот случај била одбиена. Дополнително, во други предмети после неговиот, Уставниот суд се вратил на претходната пракса која била во негова полза. ЕСЧП детално ги анализираше одлуките и посочил дека случајот на жалителот се разликувал и во поглед на фактите и во поглед на апликативниот закон. Дополнително, Уставниот суд ја следел праксата воспоставена во водечки случај и правната анализа во случајот на жалителот во ништо не се разликувала од анализата во предмети во сличен контекст. Оттука, ЕСЧП не можел да утврди разлики во домашната судска пракса согласно критериумите за правна несигурност ниту пак докази за арбитрност во начинот на кој Уставниот суд го толкувал домашното право. Жалбениот навод е отфрлен како очигледно неоснован.

Контиќ-Драшкиќ против Хрватска (одлука), бр. 20482/09. 25 септември 2009 година

Жалителките се жалеле дека Врховниот суд ја променил својата воспоставена пракса, според која хрватските судови имале јурисдикција за тужбени барања за надомест на штета каде смртта на сродникот настапила надвор од Хрватска. ЕСЧП предочил дека Врховниот суд во 1997 година донел пресуда која служела каков

водечка според која во случаи кога смртта настапила надвор од Хрватска, домашните судови немале надлежност. Оваа пракса била потврдена и од одделот за граѓански дела на Врховниот суд во 2007 година. Жалителите го поднесле тужбеното барање во 1999 година, а фактот што одделот за граѓански дела се изјаснил во 2007 година, не менувал ништо затоа што со него само се повтрдувала постоечката судска пракса. ЕСЧП се осврнал и на фактот дека жалителките биле застапувани од адвокат од кој требало да се очекува да биде запознаен со судската пракса на Врховниот суд. Жалбениот навод е отфрлен како очигледно неоснован.

Домашна правна рамка

Уставниот суд ја истакнува правната сигурност како елемент на на приципот на владеењето на правото гарантирано со член 8 став 1 алинеја 3 од Уставот.¹¹ Кога станува збор за усогласеност на домашната судска пракса како елемент на правната сигурност, членот 101 од Уставот стипулира дека Врховниот суд е највисок суд во Републиката и го обезбедува единството во примената на законите од страна на судовите. Понатаму, член 37 став 2 од Законот за судовите предвидува дека начелните ставови и начелните правни мислења што ги утврдува Врховниот суд на општа седница се задолжителни за сите совети на Врховниот суд, при тоа не предвидувајќи таква експлицитна обврска за пониските судови.¹² Понатаму, согласно член 386 од Законот за парничната

¹¹Одлука У.бр.255/2009, 7 јули 2010 година

¹²Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008 и 150/2010).

постапка, судот на кого предметот му е вратен на повторно судење е врзан за тој предмет со правното сфаќање врз основа на кое се заснова решението на ревизискиот суд со кое е укината побиваната второстепената пресуда, односно со која се укинати второстепената и првостепената пресуда.¹³ Исто така, второстепениот суд може да дозволи ревизија со конкретизирање на опфатот на правното прашање кое би се покренало пред Врховниот суд, ако оцени дека одлуката во спорот зависи од решавање на некое материјално-правно или процесно-правно прашање важно за обезбедување на единствена примена на законот и воедначување на судската практика.

Судскиот деловник во член 66 предвидува дека во судовите се формираат судски оддели, вклучувајќи и оддели за судска пракса. Член 18 регулира дека претседателот на судот доколку во работата на одделите, судските совети и судиите поединци воочи нееднакво постапување или постапување спротивно на прописите или отстапување од воспоставената судска практика на повисоките судови, доставува писмен предлог за да се разгледаат на седница на судии, оддел или на Специјализираното судско одделение. Понатаму, според член 72 при обработката се користат податоците од автоматизираниот компјутерски систем за управување со судските предмети, а донесените значајни правосилни одлуки систематизирани по правни области судовите ги објавуваат во билтен најмалку еднаш годишно.

¹³Закон за парничната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015).

Одделот за судска практика при Врховниот суд, работи кон осигурување на единствена примена на законот, учествува во подготовка на предлог (нацрт) начелни ставови и начелни правни мислења на Општата седница, по укажување од пониските судови за тоа дали одредена одлука е во согласност со правното стојалиште изразено во некоја поранешна или истовремена одлука врши проверка на одлуки на Врховниот суд, а ја следи и проучува судската пракса на пониските судови, преку доставени одлуки по одредени правни прашања¹⁴. Врз основа на Судскиот деловник Врховниот суд има и Работно тело за воедначување и следење на судската пракса.

Важна одредба содржи членот 75 од Судскиот деловник според кој:

„Претседателите на сите оддели во судот се должни да ги доставуваат правните мислења и заклучоците до претседателот на одделот за судска практика или судијата задолжен за судската практика.

Претседателот на одделот за судската практика го определува начинот на кој одделот за судска практика ги евидентира правните мислења прифатени на седница на одделот, на заедничките седници на оддели или на седница на судии.

Претседателот на одделот го определува начинот на евидентирање и објавување на судската практика и е во постојана комуникација со

¹⁴ Извештај за работата на Врховниот суд за 2015 година

претседателите на одделите на судската практика од другите судови.“

. Очигледно е дека Судскиот деловник пропишува мерки во насока на воеднувачување на судската пракса, сепак со оглед на тоа дека се остава на претседателот на одделот да го определи начинот на евидентирање на правните мислења како и начинот на евидентирање и објавување на судската практика се остава простор за различни пристапи и методи на работа. Дополнително, на судскиот портал не се објавуваат мерките кои секој суд поединечно ги презел со цел унифицирање на праксата. Врз основа на такви податоци единствено би можело да се направи сеопфатна анализа за видот и ефикасноста на мерките кои ги преземаат нашите судови за воедначување на праксата.

Во Извештајот за напредок на Европската комисија за 2016 година¹⁵ се истакнува дека усогласеноста на судската пракса останува како предизвик за земјата, но дека Врховниот суд продолжил во своите напори за нејзино надминување. Одделот за граѓански дела при Врховниот суд, расправајќи по правните прашања од интерес за единствена примена на правото и воедначување на судската практика, има донесено мислење за трошоци во постапката на 23 февруари 2015 година¹⁶, во однос на надоместок за експроприрана

¹⁵Извештај на ЕК за напредок од 2016 година https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf

¹⁶<https://www.akademik.mk/vrhovniot-sud-za-troshocite-na-postapkata/>

недвижност 26 февруари 2016 година¹⁷, како иза престанок на вработување на јавен службеникна седница одржана на 16 декември 2016 година.¹⁸ За да се увидат вистинските ефекти од овие мислења потребно е темелно истражување на судската пракса која се развила после нивното донесување, во што значително би придонесло осовременување на базите на податоци во кои се публикуваат пресудите на домашните судови и олеснување на пребарувањето преку примена на филтри, а преку тоа би се олеснал и пристапот до домашните пресуди, по примерот на базата на податоци на ЕСЧП – HUDOC.

Надвор од елементите посочени во предметите разгледани од ЕСЧП, како фактори кои го отежнуваат процесот на унификација на домашната пракса се посочуваат: пристап до информации и недостаток од ефикасен систем за управување со информации; недостаток на расположливи правни лекови за упатување на одредени важни правни прашања кон Врховниот суд и недостаток на комуникација со другите судови од исто ниво во поглед на размената на информации за судската пракса.¹⁹

¹⁷<https://www.akademik.mk/vrhovniot-sud-pravno-mislene-za-nadomestokot-za-ekspropriрана-nedvizhnost/>

¹⁸<https://www.pravdiko.mk/pravno-mislene-na-vrhoven-sud-za-prestanok-na-vrabortuvane-na-javen-sluzhbenik/>

¹⁹Унифицирање на судската пракса во Македонија, можности наспроти предизвици, Центар за правни истражувања и анализи, 2015

Македонски предмети одлучени од ЕСЧП

Атанасовски, бр. 36815/03, 14 јануари 2010 година

Во предметот се работи за промена во домашната судска пракса во поглед на тоа дали работодавачите се должни да дадат конкретно образложение при прераспоредување на работници. Постоечката судска пракса била во насока на таква обврска, и таа била следена од првостепениот суд во конкретниот предмет. Врховниот суд за прв пат отстапил од таа пракса наведувајќи дека работодавачите немале таква обврска. ЕСЧП воочил дека Врховниот суд ја променил праксата одлучувајќи спротивно на претходно воспоставената пракса. Иако тоа во принцип само по себе не е проблематично од аспект на Конвенцијата, сепак Судот нагласил дека во околностите на случајот воспоставената судска пракса наложувала Врховниот суд да даде посуштинско образложение и оправдување за отстапувањето. За ЕСЧП било неприфатливо што Врховниот суд едноставно се изјаснил дека работодавачите повеќе не се должни да дадат образложение за прераспоредување на работници. Иако техника на кусо образложение е начелно прифатлива од аспект на Конвенцијата, во околности во кои се отстапува од воспоставена судска пракса тоа не е така. Судот заклучил дека има повреда на правото жалителот на образложена одлука.

Иванов и Димитров, бр. 46881/06, 21 октомври 2010 година

Првиот жалител се жалел дека Апелациониот суд отстапил од претходно воспоставена судска пракса во поглед на идентични

тужбени барања. Со оглед дека не биле доставени други пресуди, ЕСЧП заклучил дека после односниот случај немало други такви предмети пред домашните судови. Во тие околности, Судот укажал дека отстапувањето настанало после неколку години воспоставена судска пракса и само во конкретниот случај што не можело да се смета довело до правна несигурност која би го довела во прашање правото на правично судење. Во однос на наводот дали Апелациониот суд погрешно постапил, ЕСЧП посочил дека има ограничена улога во однос на толкувањето и примената на домашното право која е принципиелно надлежност на домашните судови. Со оглед на тоа дека немало изречен жалбен навод за недоволно образложена пресуда, ЕСЧП нагласил дека нема тој аспект да го разгледува (за разлика од предметот Атанасовски, каде имало експлицитен жалбен навод во таа насока).

Крстев и други (одлука), бр. 30278/06 и други, 16 ноември 2010 година

Во овој предмет се анализира развојот на домашната судска пракса за тоа дали припадниците на безбедносните сили имаат право на надомест на штета за повреди кои ги здобиле во конфликтот од 2001 година. На почетокот праксата развиена од првостепените и второстепените судови била во полза на тужителите и надомест на штета бил доделуван врз основа на Законот за облигациони односи. Откако Врховниот суд се инволвирал во овој тип на предмети по барање за заштита на законитоста поднесени од јавен обвинител, укажал дека надомест на штета треба да се испитува од случај до

случаји дека надомест на штета не може да се одредува по основ на Законот за облигациони односи, туку согласно Законот за посебните права на припадниците на безбедносните сили и на членовите на нивните семејства. Пониските судови ја следеле таа пракса и не биле доставени докази дека тие или Врховниот суд отстапиле од таквиот став после предметите на жалителите. Оттука, ЕСЧП заклучил дека ваквата состојба не претставувала правна несигурност спротивна на правото на правично судење. Жалбениот навод е отфрлен како очигледно неоснован.

Спасески и други (одлука), бр. 5905/07 и други, 27 септември 2011 година

Во овој случај станува збор за 14 апликации поднесени од повеќе жалители во врска со постапки поведени од нив како тужители за надоместоци по основ на работен однос против две приватни компании. Домашните судови развиле три вида на домашна судска пракса кога одлучувале дали работодавачот е должен да исплати надоместоци доколку работи со загуба. Според првиот пристап, судовите ги уважувале тужбените барања иако работодавачот работел со загуби, според вториот тужбените барања биле во целост одбивани, и според третиот судовите ги уважувале тужбените барања во делот во кој се однесувале на исплата на придонеси за храна и надомест на патни трошоци доколку се однесувале на период по влегувањето во сила на Законот за работни односи од 2005 година.

Владата тврдела дека постоел механизам за надминување на неусогласената судска пракса. Во поглед на Врховниот суд, ЕСЧП прифатил дека согласно член 110 од Уставот како и Законот за судовите, тој има надлежност да обезбеди единствена примена на законите. Сепак, во пресудите кои Владата ги доставила во поткрепа, Врховниот суд не одлучувал за единствена примена на законите, туку за примената на законот во конкретните случаи. Понатаму, тие пресуди биле донесени по барање за заштита на законитоста поднесено од јавен обвинител, што само по себе било спротивно на принципот на правна сигурност. Сепак, ЕСЧП се согласил дека тие пресуди поставиле прецедент кој пониските судови го следеле во слични предмети.

Во поглед на вториот механизам истакнат од Владата, „заклучоците“ на Апелационите судови, ЕСЧП воочил дека имало три такви заклучоци. Два заклучока биле донесени од Апелациониот суд во Битола, кој бил последен инстанционен суд во предметите на жалителите. Иако заклучоците не биле предвидени во законските одредби, ЕСЧП прифатил дека тие биле наменети за хармонизација на толкувањето и примената на применливото право. Иако имало пресуди после тие заклучоци кои биле повторно контрадикторни, ЕСЧП посочил дека за хармонизација на јуриспруденцијата е потребно време и дека откако праксата се „стабилизирала“ заклучокот на Апелациониот суд во Битола бил конзистентно следен видно од пресудите донесени од 2008 натака. Судотприфатил дека со тоа толкувањето на законските одредби се разрешило и била

остранета правната несигурност која постоела. Жалбениот навод бил отфрлен како очигледно неоснован.

Балажоски, бр. 45117/08, 25 април 2013 година

Во предметот се работи за граѓанска постапка во која тужителката изјавила две алтернативни тужбени барања против жалителот, или да биде прогласена за сопственик на половина од имотот наводно стекнат во брак или да добие исплата на вредноста на таа половина. Врз основа на вештачење за вредноста на имотот, вредноста на спорот била утврдена на 3,006,472 денари во четири пресуди на пониските судови и прифатена во две пресуди на Врховниот суд. Врховниот суд не ја оценувал дозволеноста на тужбеното барање на тужителката, а жалителот на ја оспорил. Сепак, откако пресудите на пониските судови по ревизија изјавена од тужителката биле укинати по втор пат, тужбеното барање било прифатено од првостепениот суд. Жалбата на жалителот била одбиена, а неговата ревизија била отфрлена од Врховниот суд како недозволена. При тоа, Врховниот суд ја имал предвид вредноста на спорот прецизирана во тужбеното барање (10,000 денари), платената судска такса од страна на тужителката и жалителот, заклучил дека вредноста на спорот е под законскиот минимум од Законот за граѓанска постапка од 1998 година. Со оглед дека немало образложение, за ЕСЧП било нејасно зошто овие елементи не биле земени предвид до претходните пресуди на Врховниот суд (една во 1999 и втора од 2005 година). Пресудата на Врховниот суд од 20 март 2008 година воопшто не ги споменувала тие пресуди ниту пак содржела образложение зошто е

применета поинаква судска пракса за истото прашање во ист предмет. Понатаму, ЕСЧП посочил дека согласно домашното право, член 320 (1) од Законот за граѓанска постапка од 1998 година, Врховниот суд бил обврзан со своите претходни пресуди во кои било веќе разрешено прашањето за дозволеност на ревизијата од аспект на вредноста на спорот. Според Судот конктрадикторните пресуди на Врховниот суд во истиот случај во поглед на неговата надлежност *ratione valoris* биле неспојливи со принципот на правна сигурност. Донесувајќи ја различна одлука за истото прашање во иста постапка и на тој начин практично отфрлајќи ги своите претходни пресуди, без воопшто да реферира на нив или да даде образложение, Врховниот суд станал извор на несигурност, повредувајќи го принципот на правна сигурност, содржан во член 6, став 1.

Стоилковска, бр. 29784/07, 18 јули 2013 година

Во предметот *Стоилковска*, жалителката истакнала дека Апелациониот суд во Скопје во нејзиниот случај пресудил спротивно на неговите претходни пресуди во идентични случаи во полза на нејзините колеги. Се работело за постапки за надомест на штета иницирани од работодавачот за исчезната роба од продавница во која жалителката работела како продовачка. После четири укинувачки пресуди, првостепениот суд во пресуда од 3 април 2006 година одлучил дека во отсуство на докази за индивидуална одговорност работодавачот не можел да бара надомест на штета. Апелациониот суд ја преиначил пресудата, при што не ја оспорил фактичката состојба, туку само заклучил дека требало да се примени принципот на објективна одговорност.

Следствено, во случајот се работи за спротивставени одлуки на еден ист суд. Законот за работни односи од 1993 година предвидувал и индивидуална и обејктивна одговорност. Во предмети против колеги на жалителката бил применет принципот на индивидуална одговорност. Само во предметот на жалителката се повикал на принципот на обејктивна одговорност. За ЕСЧП, иако ваквата одлука на судот не била без правен основ, сепак довела до тоа жалителката да има дијаметрално спротивна одлука за истото правно прашање и истата фактичка состојба. Во однос на постоењето на механизам за усогласување на судската пракса, ЕСЧП предочил дека поради вредноста на спорот Врховниот суд не можел да биде вклучен, а пресудите на Апелациониот суд на кои се повикала Владата не се однесувале на усогласување на судската пракса туку на конкретна примена на правото врз конкретни факти. За ЕСЧП тоа значело дека жалителката се соочила со флагрантна неусогласеност во примената на домашното право која можела да го поткопа кредибилитет на судовите и да ја ослабне довербата на јавноста во судството. Дотолку повеќе што Апелациониот суд не дал образложение за отстапувањето од претходната судска пракса. Пресудата на Апелациониот суд била затоа спротивна на принципот на правна сигурност и довела до повреда на член 6.

Кржевски (одлука), бр. 49387/11, 24 ноември 2015 година

Пред ЕСЧП жалителот се жалел на различни одлуки на Врховниот суд во работен спор. Пониските судови го отфрлиле тужбеното барање на жалителот со образложение дека не било прецизирано, но

Врховниот суд ги укинал. По укинувањето постапката продолжила да се води по Законот за парнична постапка од 2005 година според кој ревизија може да се поднесе без оглед на вредноста на спорот во работни спорови по повод престанок на работен однос, за сите други спорови вредноста на побиваниот дел на пресудата мора да надминува 500,000 денари. Тужбеното барање на жалителот било одбиено од пониските судови, а Врховниот суд ја отфрлил ревизијата поради вредноста на спорот. Судот посочил дека нема индикации на арбитрност во начинот на одлучување на Врховниот суд, а особено што ни самиот жалител не тврдел дека вредноста на спорот го надминува законскиот минимум. Судот заклучил дека одлуките на Врховниот суд не се однесувале ниту на идентични прашања ниту пак за нив се применувале идентични правила во моментот на донесување (2008 и 2011 година).

Петреска, бр. 16912/08, 21 јули 2016 година

Жалителката била отпуштена од Агенцијата за разузнавање затоа што *Правилникот за систематизација на работните места*, предвидувал намален број на работни позиции како онаа на жалителката. Апелациониот суд одлучил дека Правилникот бил во сила на денот на отпуштање на жалителката, спротивно од неговите наоди во случајот на Н.И. кој бил отпуштен на истиот ден како жалителката. По тужбата на жалителката било одлучено речиси две години после предметот на Н.И. Сепак, случајот на жалителката бил правосилно завршен со пресуда на Врховниот суд. Што се однесува на другите предмети доставени во поткрепа на аргументите на

жалителката ЕСЧП заклучил дека иако фактичката состојба била слична, сепак имало определени разлики кои довеле до различен исход. Дополнително, Врховниот суд имплицитно прифатил дека Правилникот бил во сила во спорниот период. Не биле доставени докази дека домашните судови отстапиле од судската пракса во предметите после тој на жалителката. Ваквите елементи довеле ЕСЧП да одлучи дека немало правна несигурност која би го повредила правото на жалителката на правично судење и наводот да го отфрли како очигледно неоснован.

Крстаноски и други, бр. 38024/08 и други, 7 декември 2017 година

Во случајот, барањата за денационализација поднесени од жалителите биле усвоени и бил определен надоместок. Одлуките на домашните органи биле донесени врз основа на факти утврдени со увид на лице место и со оглед на предвидената намена на предметните парцели согласно урбанистичките планови. Било заклучено дека земјиштето не може да биде вратено затоа што веќе било изградено и предвидено за користење во туристичка зона. ЕСЧП заклучил дека одлуките на домашните органи биле во согласност со домашната судска пракса, а дека одлуките доставени од страна на жалителите се однесувале на барања засновани на поинаква фактичка состојба, отфрлајќи го жалбениот навод како очигледно неоснован.

Овој осврт на пресуди и одлуки донесени од ЕСЧП во врска со невоедначена судска пракса во македонски предмети покажува кои

сегменти досега биле посочени како проблематични од аспект на Конвенцијата. Тие воглавно се однесуваат на невоедначен приод во толкувањето на домашните процедурални и материјални норми. Бројот на пресуди кои се однесуваат на оваа проблематика не е многу голем гледано земен како апсолутен број како и во сооднос на вкупниот број на пресуди (шест од кои во две не е утврдена повреда) донесени од Судот во Стразбур (во овој момент вкупно 145). Сепак, на домашно ниво уште се забележува различно постапување на домашните судови и заради јакнење на правната сигурност потребно е целосно искористување на постоечките решенија и механизми за воедначување на судската пракса и нивно натамошно надоградување.

Заклучоци

- Отстапување од претходно воспоставена судска пракса во принцип само по себе не е проблематично од аспект на Конвенцијата;
- Отсуството на динамичен и еволутивен пристап во правораздавањето би водел до ризик од попречување на реформи или подобрување на судската пракса;
- Во околности во кои се отстапува од воспоставена судска пракса судот треба да даде посуштинско образложение и оправдување за отстапувањето;
- Правна несигурност од аспект на ЕСЧП не постои доколку има отстапувања од претходна судска пракса во изолирани

случаи и доколку домашните пресуди не се очигледно арбитражни и се соодветно образложени;

- ЕСЧП дозволува определен временски период за хармонизација на јуриспруденцијата на домашните судови;
- Основни критериуми(прашања) при анализа на наводи за неусогласена судска пракса се: дали има длабоки и долготрајни разлики во домашната судска пракса; дали домашното право предвидува механизам за надминување на тие разлики и дали во конкретниот случај тој механизам бил применет и доколку е применет, какви биле ефектите;
- Најголем дел од предметите пред ЕСЧП се однесуваат на граѓански постапки, еден од ретките предмети кои се однесуваат на кривична постапка е индикретно поврзан со неусогласена судска пракса и е решен со пријателско спогодување²⁰
- Врховниот суд е потврден од ЕСЧП како механизам за усогласување на судската пракса во смисла на Конвенцијата и судот својата улога во таа насока ја докажал во однос на повеќе прашања;²¹

²⁰ Делева, бр. 30458/13, 15 ноември 2016 година

²¹ Улогата на Врховниот суд во обезбедувањето на единство во примената на законите, <http://www.vsrn.mk/wps/wcm/connect/vsrn/4d89b932-9d22-4c88-bec5-cb2b65276f85/%D0%A3%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B0+%D0%BD%D0%B0+%D0%92%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BE%D1%82+%D1%81%D1%83%D0%B4+%D0%B2%D0%BE+%D0%BE%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5+%D0%BD%D0%B0+%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE+%D0%B2%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0+%D0%BD%D0%B0+%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5>

- „Заклучоците“ на Апелациони судови ЕСЧП ги прифатил како соодветен механизам за усогласување на невоедначена судска пракса со оглед на ефектите кои ги имале.
- Судскиот деловник предвидува оддели/судии за судска практика како и Работно тело во рамките на Врховниот суд, кои доколку работат во согласност со ЕКЧП можат да бидат корисен инструмент за воедначување на судската практика. Сепак, на судскиот портал нема јавно достапни податоци во овој поглед преку кои би можеле да се прават анализи за ефикасноста на употребените мерки. Исто така, не се објавуваат ниту анализи на самите судови кои се во насока на испитување на ефикасноста на мерките преземени за воедначување на судската практика. Објавувањето во билтени е добар, но не е доволен чекор во таа насока, особено што тие не се објавуваат редовно од домашните судови, вклучувајќи го и Врховниот.

Препораки

- За да се увидат вистинските ефекти од начелните ставови и мислења на Врховниот суд како и ефектите од инструментите предвидени во Судскиот деловник, а кои се во функција на унификација на судската пракса потребно е темелно истражување на судската пракса која се развила после нивното донесување.

- Во таа смисла, корисно би било објавување на заклучоците и мислењата и на останатите судови како и изготвување и објавување на анализи за ефикасноста на преземените мерки. Наодите од тие анализи би биле исклучително корисна алатка за подобрување и зајакнување на постоечкиот систем за воедначување на судската практика.
- Осовременување на базите на податоци во кои се публикуваат пресудите на домашните судови и олеснување на пребарувањето преку примена на филтри, а преку тоа би се олеснал и пристапот до домашните пресуди, по примерот на базата на податоци на ЕСЧП – HUDOC. На тој начин, би станал полесен пристапот до постоечката пракса и за стручните соработници, за судиите, практичарите, но и за правните теоретичари и граѓаните, а би се зајакнала и транспарентноста.
- Изготвување анализи од страна на самите судови кои се во насока на испитување на ефикасноста на мерките преземени за воедначување на судската практика и нивно јавно објавување, како и редовно објавување на судските билтени.
- Разгледување на можноста пониските судови во случај на неунифицирана судска пракса да можат да побараат од Врховниот суд да се изјасни со начелен став или мислење, по примерот на Романија.

- Разгледување на можноста на користење и начини на хармонизација на јуриспруденцијата кои не се експлицитно предвидени во домашното право како такви механизми, но имаат ефекти во таа насока.
- Разгледување на можноста за воведување на формален механизам на комуникација помеѓу судови од иста инстанца за размена на информации за судската пракса.
- Напорите за унификација на судската пракса не треба да бидат ограничени само на усогласување на праксата на домашните судови, туку и кон усогласување на домашната пракса со праксата на ЕСЧП.
- Организирање на обуки во Академијата за судии и јавни обвинители на тема неусогласена судска пракса како и континуирање на обуките кои се однесуваат на праксата на ЕСЧП.
- Се разбира, за реализирање на претходните препораки исклучително важно е да се обрати внимание на зајакнувањето на капацитетите на Одделите за судска пракса преку обезбедување на соодветни човечки ресурси како и услови за развој на човечките ресурси од аспект на обем на редовна работа, пристап до бази на податоци и соодветна литература.

Анализата е наменета за судиите, обвинителите и другите правни практичари со цел да го истакне значењето на усогласената судска пракса како гаранција за правната сигурност на граѓаните, преку судската пракса на Европскиот суд за човекови права по однос на ова прашање. Анализата е издадена во рамките на проектот: Зајакнување на капацитетите на судството за заштита на човековите права и борба против нечовечно и понижувачко постапување и против неказнивост „CAPI“ - Програма „Хоризонтален инструмент“ за Западен Балкан и Турција”

Council of Europe Office in Skopje <http://horizontal-facility-eu.coe.int>
Filip II Makedonski, br.3, Deloven Centar "Soravija" horizontal.facility@coe.int
1000 Skopje [jp.horizontal.facility](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility)
Tel: +389 2 32 56 900 [@CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

MKD

Советот на Европа е водечка организација за човекови права на европскиот континент. Се состои од 47 земји членки, од кои 28 се членки на Европската Унија. Сите земји членки на Советот на Европа се обврзале да ја почитуваат Европската конвенција за човекови права, мултилатерален договор кој е изготвен со цел да се обезбеди почитување на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права го надгледува спроведувањето на Конвенцијата во земјите членки.

www.coe.int

Европската Унија е единствено економско и политичко партнерство помеѓу 28 демократски европски држави. Нејзините цели се мир, просперитет и слобода за нејзините 500 милиони граѓани - во еден поправеден и побезбеден свет. Со цел да се реализираат нејзините активности, државите членки на ЕУ воспоставиле тела кои управуваат со ЕУ и го усвојуваат нејзиното законодавство. Главните тела се Европскиот Парламент (кој ги претставува европските народи), Советот на Европската Унија (кој ги претставува националните влади) и Европската Комисија (која ги претставува заедничките интереси на ЕУ)

<http://europa.eu>

Horizontal Facility for Western Balkans and Turkey

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

Implemented
by the Council of Europe